

Heimskringla som kompilationsarbejde.

Det er i almindelighed - også i den videnskabelige debat - blevet mode at sætte lighedstegn imellem Heimskringla og Snorre, når talen er om fortællekunst og stil, og det til trods for de meget store uligheder der er imellem de forskellige afsnit i Heimskringla. Det er svært at lodde, hvad der ligger i denne sprogbrug, dog har jeg på fornemmelsen, at lighedstegnet først og fremmest anvendes, når talen er om sagaen om Olav den hellige med de mange indskudte fortællinger, der efter min mening bedst kan opfattes som sæculariserede eksempla.

Man ville komme sandheden nærmere, tror jeg, hvis man så på Heimskringla som et kompilationsarbejde i lighed med flere større (og til dels også mindre) litterære værker i norrøn litteratur. Det ville gøre det ganske rimeligt, at der er så store uligheder imellem de enkelte afsnit af Heimskringla, og det ville åbne for muligheden at betragte Snorre som kompilator og ikke som forfatter af Heimskringla. Det ville have den fordel, at man endegyldigt kunne skrinlægge, hvad man kunne kalde Gustav Storms optegnelsesteori, der jo idag litterært set på enhver måde er ukurant.

Det må ikke glemmes, at det tidligere af Konrad Maurer har været hævdet, at den sidste del af Heimskringla ikke kunne stamme fra Snorres skrivestue, men måtte være skabt af en anden person. Denne ide har ligget i dvale i mange år, siden Gustav Storms energiske forsøg på at mane teorien i jorden.

Efter min mening kan der være grund til pany at efterprøve Konrad Maurers påstand. Der kan nemlig i den sidste del af Heimskringla udpeges ganske klare novationer i såvel sprog som stil, novationer der lader sig omtrentligt aldersbestemme ved en sammenlignende metode. Det er et nyt aspekt på sproget i Heimskringla, baseret på de omfattende ord- og stilstudier, der er gennemført i de senere år ved Den Arnamagnæanske Kommissions Ordbog. Her på dette sted

Ole Widding

Denmark

(i)

bliver det nødvendigt at holde sig til et enkelt eksempel, der er hentet fra ordhistorien. Det ord jeg har valgt er det norrøne ord for påske, der tidligere summarisk er behandlet af K.G. Ljunggren MASO 4 (1941) s. 98ff.

Ordet páskar er i norrønt sprog som regel maskulinum pluralis, men kan også være femininum pluralis, idet mlat. pascha (ofte i pluralis paschae om påskedagene) er femininum. Det medfører, at et ~~fritst~~ fritstående páskar uden nærmere bestemmelse ikke lader sig gruppere, og heller ikke gen. pl. paska og dativ páskum. Hvis ordet derimod står som objekt, eller i præpositionsforbindelser, der fordrer akkusativ, eller i bestemt form kan kønnet bestemmes, således eptir paska(na) eller eptir páskar(nar). Ved siden af femininum pluralis páskar findes også páskir som femininum pluralis.

Fordelingen af disse former har interesse. Páskar som maskulinum pluralis findes i de ældste norske og islandske kilder (Ludvig Larsson 12 ekss., Anne Holtsmark 1 eks.) og ligeledes i senere norsk og islandsk litteratur, såvel i kirkelig som juridisk og historisk litteratur. Det er kort sagt den normale ordform i norske og islandske skrifter, og det er den form der er fastholdt i moderne islandsk sprog.

Páskar som femininum pluralis har en meget begrænset udbredelse. De findesteder, der er registreret i ordbogens samlinger er følgende: ÆGul, Agr, Str, Æv XCV, DN^V (1303 bis), III (1350), III (1377), IV (1380), IV (1390), IX (1395 1426), I (1400), ÆFrostKr 150, TübFrg (v.1. ÆFrostKr 144), Landsl 20 (efterset i 6 MSS, páskir fundet i 3 MSS). Kommentar er næsten overflødig, da den norske proveniens er klar, det kan selvfølgelig også gælde for eksemplerne fra Æv og Agr.

I formen páskir har ordet en betydeligt større udbredelse. Man må forestille sig, at ligesom pl. sakar afløses af sakir således

Ole Widding

Denmark

(3)

afløses páskar af páskir med et reliktområde i norsk for såvel sakar som páskar (cf. Ole Widding i Saga og språk (Texas 1972), 140). Ordbogen har registreret denne pluralisform fra i hvert fald 45 forskellige håndskrifter, hvoraf langt de fleste er fra tiden kort efter 1300. Dog kan nævnes ~~Kgs~~ ældre kildeskrifter som Kgs, varianter til AKr (i fire MSS), DN II (1276 i afskrift ved AM), III (c1293), IV (1297), nogle varianthåndskrifter til OH, uhyre almindeligt i fem håndskrifter af Hak , ialt 39 eksempler registreret, bl.a. i Eirspennill.

Det er ~~ikke~~ med den forhåndsviden meget besynderligt at træffe páskir to gange i sidste del af Heimskringla. Således i Hkr III 401¹⁰ i sagaen om Hákon herðibreið og på tilsvarende sted i Fris 348 og Eirsp 209 samt i 42 fol., der er en afskrift af Gullin-skinna, skrevet i Hkr pasc + ir-forkortelsen, og III 435¹⁶ i sagaen om Magnus Erlingsson skrevet pasch+ir-forkortelsen.

Ifølge tidsskemaet er det umuligt at akceptere den tanke, at disse to former stammer fra Snorres tid. Der er tale om en novation i sproget, og der kan opstilles flere forklaringsmuligheder til forekomsten af novationen i Hkr. En er, at Snorre eller hans skrivere har haft en anden tekst for sig for den sidste del af Hkr, og i så fald en tekst, der afveg fra teksten til andre dele og var præget af novationer i både sprog og stil. En anden er at man henlægger uoverensstemmelsen til et senere led i overleveringen og antager to eller flere skrivere med forskelligt sprogbrug. Den tredje mulighed , som findestederne berettiger, da der omtales begivenheder i 1158/50 og 1161, er at teksten, som Konrad Maurer

Ole Widding

Denmark

(4)

foreslog er yngre end Snorre, således forstået at der er føjet afsnit til teksten, sådan som det findes i andre kompilerede håndskrifter at man viderefører og afrunder fremstillingen. Især ^{da} ~~der~~ flere stiltræk kan påvises, der peger i samme retning, finder jeg den tredje af de her nævnte muligheder for den eneste acceptable.